

УДК 378.147:37.013.42:004.738.5
DOI: 10.24144/2524-0609.2021.48.69-72

Вербівський Дмитрій Сергійович

кандидат педагогічних наук, доцент
кафедра комп'ютерних наук та інформаційних технологій
Житомирський державний університет імені Івана Франка, м.Житомир, Україна
D_verbovskiy@ukr.net
ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-5238-1189>

Сікора Ярослава Богданівна

кандидат педагогічних наук, доцент
кафедра комп'ютерних наук та інформаційних технологій
Житомирський державний університет імені Івана Франка, м.Житомир, Україна
sikoras@meta.ua
ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0003-2621-6638>

Усага Олена Юрївна

кандидат педагогічних наук, доцент
кафедра комп'ютерних наук та інформаційних технологій
Житомирський державний університет імені Івана Франка, м.Житомир, Україна
ln_usat@ukr.net
ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-0610-7007>

МЕДІАГРАМОТНІСТЬ ЯК ОДИН ЗІ СКЛАДНИКІВ ПРОЦЕСУ ПІДГОТОВКИ СУЧАСНОГО ПЕДАГОГА ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ

Анотація. Формування у громадян медіаінформаційної грамотності і медіакультури відповідно до їх вікових, індивідуальних та інших особливостей визначається як один з пріоритетних напрямів медіаосвіти в Україні. Саме тому в процесі інтеграції української освіти в європейський простір та забезпечення державою заходів щодо інформаційної безпеки країни питання медіаграмотності сучасного вчителя, в тому числі і педагога професійного навчання, набувають особливої гостроти й актуальності. Метою даної статті є визначення змісту поняття «медіаграмотність», аналіз законодавчої бази впровадження медіаосвіти в Україні та зарубіжного й вітчизняного досвіду формування медіаграмотності у майбутніх педагогів професійного навчання. У роботі використовувалися наступні методи дослідження: емпіричний метод збору та систематизації матеріалів, пов'язаних з вивченням питань формування медіаграмотності у майбутніх педагогів професійного навчання; термінологічний аналіз, в результаті якого було уточнено дефініції ряду термінів: медіаграмотність, медіакомпетентність, медіаосвіта, медіапедагогіка, професійне навчання, педагог професійного навчання. Представлений матеріал статті дозволив зробити наступні висновки: аналіз зарубіжного і вітчизняного досвіду формування медіаграмотності у майбутніх педагогів професійного навчання дав можливість визначити зміст поняття «медіаграмотність сучасного педагога професійного навчання». Проведений аналіз законодавчої бази впровадження медіаосвіти в Україні показав, що медіапедагог, що включений в систему медіаосвіти та володіє навиками медіаграмотності, є ключовою фігурою на всіх рівнях системи сучасної освіти: від дошкільної до вищої.

Ключові слова: професійне навчання; педагог професійного навчання; медіакультура; медіакомпетентність; медіаграмотність.

Вступ. Медіаосвіта, як зазначають експерти ЮНЕСКО, є складовою частиною основних прав людини на свободу самовираження і права на інформацію та рекомендують усім країнам запроваджувати її в свої національні освітні програми, найефективнішим шляхом вважають інтеграцію медіаграмотності в інші предмети. Теми з медіаграмотності вже кілька десятиліть є частиною шкільних програм у США, Великій Британії, Польщі, країнах Північної Європи.

Президент Національної академії педагогічних наук України 20 травня 2010 року прийняв Концепцію впровадження медіаосвіти в Україні (нова редакція схвалена 21 квітня 2016 року), яка спрямована на підготовку і проведення широкомасштабного поетапного експериментального і подальшого інтенсивного масового впровадження медіаосвіти в педагогічну практику на всіх рівнях. Формування у громадян медіаінформаційної грамотності і медіакультури відповідно до їхніх вікових, індивідуальних та інших особливостей визначається як один з пріоритетних напрямів медіаосвіти в Україні [1]. Саме тому в процесі інтеграції української освіти в європейський простір та забезпечення державою за-

ходів щодо інформаційної безпеки країни питання медіаграмотності сучасного вчителя, в тому числі і педагога професійного навчання, набувають особливої гостроти й актуальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Оскільки розвиток інформаційного суспільства зумовив появу такого напрямку в педагогічній науці, як медіаосвіта, тому її концептуальні засади стали предметом наукового пошуку О. Шарикова, О. Федорова, С. Пензіна, І. Челишева, Г. Онкович, Л. Зазнобіної. Дослідники Р. Кьюбі, Дж. Поттер, В. Вебер, Л. Мастерман в своїх наукових розвідках приділяли увагу розвитку медіаграмотності та медіакультури особистості. Л. Найдьонова, І. Доніна, М. Кузьміна, В. Мантуленко, В. Протопопова, І. Фатеева, А. Федоров, А. Єрмоленко, А. Сулім розкривають теоретичні аспекти представленого питання. Теорія і практика медіаосвіти є предметом дослідження багатьох учених, адже Концепція медіаосвіти є актуальною на даний час. В. Іванова, О. Волошенко, О. Мокрогуз в посібнику «Медіаграмотність на уроках суспільних дисциплін» надають приклади та розкривають методику проведення занять із суспільних дисциплін,

формуючи медіакомпетентність, застосовуючи технології критичного мислення [2].

Психолого-педагогічні дослідження з питань медіаосвіти використовують у роботі такі дослідники: Л. Баженова, О. Баранов, О. Бондаренко, Н. Габор, Р. Куїн, О. Федоров та ін.

Таким чином, істотні зміни в системі освіти зумовлюють наступні вимоги до майбутніх педагогів: професійно-орієнтоване використання новітніх інформаційних технологій та глобальної мережі Інтернет, а отже, – необхідність формування медіаграмотності учнів закладів професійної освіти.

Незважаючи на зацікавленість, яку виявляють науковці до проблеми медіаосвіти, проблема формування медіаграмотності майбутнього педагога професійного навчання залишалася практично поза увагою дослідників і не була предметом спеціального наукового дослідження.

Метою статті є визначення змісту поняття «медіаграмотність», аналіз законодавчої бази впровадження медіаосвіти в Україні та зарубіжного й вітчизняного досвіду формування медіаграмотності у майбутніх педагогів професійного навчання.

Методи дослідження. У роботі використовувалася емпіричний метод збору та систематизації матеріалів, пов'язаних з вивченням питань формування медіаграмотності як основи медіаосвіти та однієї зі складових підготовки сучасного педагога професійного навчання. В процесі термінологічного аналізу нами було уточнено дефініції ряду термінів: медіаграмотність, медіакомпетентність, медіаосвіта, медіапедагогіка, професійне навчання, педагог професійного навчання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Широке впровадження цифрових технологій у всі сфери життя спричинило перебудову сучасних соціальних та культурних умов існування суспільства, що, в свою чергу, породжують різноманітні проблеми у галузі вищої освіти, пошук шляхів для розв'язання яких пов'язаний значною мірою з підготовкою майбутніх фахівців у закладах вищої освіти. З іншого боку ринок праці висуває ряд певних вимог до сучасних фахівців, основними з яких є теоретична підготовка, комунікабельність, гнучкість, здатність мислити на перспективу, організованість, трудова дисциплінованість, вміння орієнтуватися в медіапросторі. Тому, досліджуючи проблематику психолого-педагогічної підготовки майбутніх педагогів професійного навчання, вважаємо необхідним визначити, насамперед, термінологічний апарат дослідження; охарактеризувати специфіку професійної освіти в Україні, діяльності педагога професійного навчання, його підготовки в закладах вищої освіти та поняття медіаграмотності, як складову підготовки педагога професійного навчання.

Отже, професійне (професійно-технічне) навчання є складовою професійної (професійно-технічної) освіти та передбачає формування і розвиток професійних компетентностей особи, необхідних для професійної діяльності за певною професією у відповідній галузі, забезпечення її конкурентоздатності на ринку праці та мобільності, перспектив її кар'єрного зростання впродовж життя. Згідно професійного стандарту педагога професійного навчання, затвердженого наказом № 1182 Мінекономіки України від 20 червня 2020 року, його ключовою функцією є організація та здійснення педагогічної діяльності в закладі професійної (професійно-технічної) освіти [3].

Аналіз стандарту вищої освіти України за спеціальністю 015 «Професійна освіта (за спеціалізаціями)» галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка» для

першого (бакалаврського) рівня вищої освіти та професійного стандарту «Педагог професійного навчання», затвердженого наказом Мінекономіки № 1182 від 20.06.2020 року, дозволив визначити компетентності, якими має володіти майбутній педагог професійного навчання та напрями його роботи. Трудова діяльність педагога професійного навчання включає організацію і здійснення контролю і оцінки навчальних досягнень, поточних і підсумкових результатів засвоєння навчальної програми, сформованості професійних навичок [4].

Світ медіа передбачає особливу культуру, яка включає в себе культуру передачі інформації і культуру її сприйняття, в той же час виступаючи в якості системи рівнів розвитку особистості, здатності читати, аналізувати, оцінювати медіатекст, займатися медіаторчістю, засвоювати нові знання за допомогою медіа тощо, – *медіакультура*. В якості пріоритетних завдань для сучасного педагога виділяють потребу в професійному освоєнні специфіки медіа, що є невід'ємною частиною освітнього процесу на рівні програмно-технічного супроводу, роботи зі змістовними ресурсами, підтримки комунікації з учнями, батьками, колегами, реалізації програм навчальної, професійної та позанавчальної діяльності; педагогу необхідно усвідомити і прийняти активну роль медіа в межах навчального предмету. Медіа виступає універсальним засобом і для самого педагога, і для учня, оскільки дозволяє формувати *медіакомпетентність*, що включає уявлення про реальний світ, про умовності, які дотримуються автори при написанні медіатекстів, про галузі медіавиробництва, про їх походження, еволюцію, економічну базу і структуру, контексти, про вплив медіа особистість та середовище.

Варто брати до уваги трактування цих термінів у Концепції впровадження медіаосвіти в Україні. Зокрема, медіаграмотність визначається як складова медіакультури, яка стосується вміння користуватися інформаційно-комунікативною технікою, виражати себе і спілкуватися за допомогою медіазасобів, успішно здобувати необхідну інформацію, свідомо сприймати і критично тлумачити інформацію, отриману з різних медіа, відділяти реальність від її віртуальної симуляції, тобто розуміти реальність, сконструйовану медіаджерелами, осмислювати владні стосунки, міфи і типи контролю, які вони культивують [3]. Аналіз цього визначення дає змогу вважати медіаграмотність результатом медіаосвіти. Такої ж думки дотримуються В.Іванов, О.Шкоба, які, аналізуючи підходи до визначення понять у галузі медіаосвіти, зазначають, що мета медіаосвіти – досягнення медіаграмотності [5, с. 42]. «Медіаграмотність, – стверджують науковці, – це набуті під час навчання навички аналізу та оцінки медіа» [5, с. 49]. У більш ширшому розумінні ніж сукупність можливостей, застосованих до медіамеседжів та знань, поняття «медіаграмотність» розглядають американські вчені. Зокрема, науковці С. Шейбе та Ф. Рогоу стверджують, що це здатність отримувати доступ до комунікації, а також аналізувати, оцінювати та продукувати її в різноманітних формах. Сучасне визначення, артикульоване експертом з медіаграмотності Р. Гоббс, містить також такі якості, як розуміння, співпраця, рефлексія та суспільна дія [6, с. 59].

Отже, *медіаграмотність* – полягає в сукупності мотивів, знань, умінь і можливостей, що сприяють добиранню, використанню, критичному аналізу, оцінюванню, створюванню та передаванню медіатекстів різних форм, жанрів, а також аналізу складних процесів функціонування медіа в суспільстві.

Медіаграмотність сучасного педагога професійного навчання розуміється нами як професійна якість особистості, яка є умовою успішної самореалізації в професії, творчості, житті та виражається в здатності адекватно оцінювати реальність, в тому числі і медіареальність, наповнену текстами різної модальності і спрямованості, в поєднанні з відповідальністю за зміст певної інформації. Залучення до цінностей медіакультури для педагога відкриває перспективи нових методів роботи з інформацією і в той же час дозволяє зберігати основи гуманістичного виховання особистості в межах соціокультурної реальності.

Під *медіаосвітою* ми розуміємо сукупність освітніх дій, орієнтованих на отримання знань в області медіа, оволодіння основами медіаграмотності і формування медіакомпетентності. Медіаосвідчена людина – це людина, здатна засобами медіа і в умовах медіасередовища до саморозкриття і саморозвитку, до прояву усвідомленої активності і творчості, що несе відповідальність за передачу, яка транслюється інформацію і поведінкові моделі [7].

Медіапедагогіка – сукупність педагогічних концепцій, теорій, технологій і методик, які базуються на комплексному застосуванні медіа і є специфічним напрямом педагогіки з такими складовими як медіадидактика (проблеми, роль, функції, і значення медіа в навчанні) і медіавиховання (проблеми медіавикористання медіа-ресурсів і пропозицій) [7].

Значна увага української держави до формування медіакомпетентності та медіаграмотності у сучасної молоді підтверджується рядом розроблених

та реалізованих заходів щодо розвитку медіаосвіти: створення регіональних експериментів з впровадження медіаосвіти (2011 р.); спільний проект МОН і Академії української преси з впровадження медіаосвіти в Україні (2011 р.); створення порталу «Медіаосвіта та медіаграмотність» (2012 р.).

Також Міністерство освіти і науки України у партнерстві з IREX (Радою міжнародних досліджень та обмінів), МБФ «Академія української преси», за підтримки Посольств США та Великої Британії реалізує проєкт «Вивчай та розрізняй інфо-медійна грамотність».

Викладений матеріал дозволяє зробити наступні **висновки**: аналіз зарубіжного і вітчизняного досвіду формування медіаграмотності у майбутніх педагогів професійного навчання дав можливість визначити зміст поняття «медіаграмотність сучасного педагога професійного навчання». Проведений аналіз законодавчої бази впровадження медіаосвіти в Україні показав, що медіапедагог, що включений в систему медіаосвіти та володіє навиками медіаграмотності, є ключовою фігурою на всіх рівнях системи сучасної освіти: від дошкільної до вищої. Саме він є посередником між інформаційними потоками і суб'єктами освіти. Він здатний організувати діалог особливою медійною мовою і вибудувати логіку сприйняття тексту (в широкому розумінні) за допомогою способів і прийомів, що відповідають сучасним реаліям. Подальшого дослідження потребують питання організаційних форм та методів, а також умов формування медіаграмотності у майбутніх педагогів професійного навчання.

Список використаної літератури

1. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні (нова редакція схвалена 21 квітня 2016 року): постанова Президії НАПН України від 21 квіт. 2016 р. № 1-2/7-110. URL: <https://naps.gov.ua/uploads/files/sod/media-edu> (дата звернення 05.04.2021).
2. Медіаграмотність на уроках суспільних дисциплін: Посібник для вчителя / за ред. В.Іванова, О.Волошенюк, О.Мокрогуза. Київ: Центр вільної преси, Академія української преси, 2016. 201 с.
3. Професійний стандарт «Педагог професійного навчання»: наказ Міністерства економіки України від 20 червня 2020 р. № 1182. URL: <https://www.me.gov.ua/Files/GetFileю> (дата звернення 05.04.2021).
4. Стандарт вищої освіти України за спеціальністю 015 «Професійна освіта (за спеціалізаціями)» галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти: наказ МОН України від 21 лист. 2019 р. № 1460. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2019/11/22/2019-11-22-015-B.pdf> (дата звернення 05.04.2021).
5. Іванов В.В., Шкоба О.Я. Медіаосвіта та медіаграмотність: визначення термінів. *Інформаційне суспільство*. 2012. Вип. 16. Липень– грудень. С.41–52.
6. Шейбе С., Рогоу Ф. *Медіаграмотність*: Підручник для вчителів / пер. з англ. С.Дьома; за загал. ред. В.Ф.Іванова, О.В.Волошенюк. Київ: Центр Вільної Преси, Академія Української Преси, 2017. 319 с.
7. Медіаосвіта та медіаграмотність: підручник / ред.-упор. В.Ф.Іванов, О.В.Волошенюк; наук. ред. В.В.Різун. Київ: Центр вільної преси, 2012. 352 с.

References

1. Kontseptsiya vprovadzhennya mediaosvity v Ukrayini (nova redaktsiya skhvalena 21 kvitnya 2016 roku): postanova Prezydiyi NAPN Ukrayiny vid 21 kvit. 2016 r. № 1-2/7-110 [The concept of introduction of media education in Ukraine (the new edition was approved on April 21, 2016): the resolution of the Presidium of the NAPS of Ukraine of April 21, 2016 № 1-2/7-110.]. <https://naps.gov.ua/uploads/files/sod/media-edu> [in Ukrainian].
2. Ivanova, V., Volosheniuk, O., & Mokrohuza, O. (Eds.). (2016). *Mediahramotnist' na urokakh suspil'nykh dystsyplin* [Media literacy in the lessons of social sciences]. Tsentr vilnoi presy, Akademiia ukrainskoi presy. [in Ukrainian].
3. Profesiynnyy standart «Pedahoh profesiynoho navchannya»: nakaz Minekonomiky Ukrayiny vid 20 chervnya 2020 r. № 1182 [Professional standard «Teacher of vocational training»: order of the Ministry of Economy of Ukraine dated June 20, 2020 № 1182. <https://www.me.gov.ua/Files/GetFileю>. [in Ukrainian].
4. Standart vyshchoyi osvity Ukrayiny za spetsial'nisty 015 «Profesiynna osvita (za spetsializatsiyamy)» haluzi znan' 01 «Osvita/Pedahohika» dlya pershoho (bakalavrs'koho) rivnya vyshchoyi osvity: nakaz MON Ukrayiny vid 21 lyst. 2019 r. № 1460 [Standard of higher education of Ukraine in specialty 015 «Professional education (by specializations)» in the field of knowledge 01 «Education / Pedagogy» for the first (bachelor's) level of higher education: order of the Ministry of Education and Science of Ukraine from 21 November. 2019 № 1460. <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2019/11/22/2019-11-22-015-B.pdf> [in Ukrainian].
5. Ivanov, V.V., & Shkoba, O.Ya. (2012). Media education and media literacy: definition of terms. *Information society*, 16, 41–52 [in Ukrainian].
6. Sheibe, S., & Rohou, F. (2017). *Mediaosvita ta mediahramotnist': vyznachennya terminiv. Informatsiyne suspil'stvo* [Media literacy: A textbook for teachers]. Tsentr Vilnoi Presy, Akademiia Ukrainskoi Presy. [in Ukrainian].
7. Ivanov, V.F., Volosheniuk, O.V., & Rizun, V.V. (Eds.). (2012). *Mediaosvita ta mediahramotnist* [Media education and media literacy]. Tsentr vilnoi presy. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 15.04.2021 р.

Стаття прийнята до друку 20.04.2021 р.

Verbivskiy Dmytrii

Candidate of Pedagogical Sciences, Ph.D., Associate Professor
Department of Computer Science and Information Technology
Zhytomyr Ivan Franko State University, Zhytomyr, Ukraine

Sikora Yaroslava

Candidate of Pedagogical Sciences, Ph.D., Associate Professor
Department of Computer Science and Information Technology
Zhytomyr Ivan Franko State University, Zhytomyr, Ukraine

Usata Olena

Candidate of Pedagogical Sciences, Ph.D., Associate Professor
Department of Computer Science and Information Technology
Zhytomyr Ivan Franko State University, Zhytomyr, Ukraine

**MEDIA LITERACY AS ONE OF THE COMPONENTS OF THE PROCESS OF PREPARATION OF A
MODERN TEACHER OF VOCATIONAL TRAINING**

Abstract. The formation of media information literacy and media culture in accordance with their age, individual and other characteristics is defined as one of the priority areas of media education in Ukraine. That is why in the process of integration of Ukrainian education into the European space and providing the state with measures for information security of the country, the issues of media literacy of modern teachers, including professional teachers, become especially acute and relevant. The purpose of this article is to determine the content of the concept of «media literacy», analysis of the legal framework for the introduction of media education in Ukraine and foreign and domestic experience in the formation of media literacy in future teachers of professional training. The following research methods were used in the work: empirical method of collecting and systematizing materials related to the study of media literacy in future teachers of professional training; terminological analysis, as a result of which the definitions of a number of terms were specified: media literacy, media competence, media education, media pedagogy, professional training, teacher of professional training. The presented material of the article allowed to make the following conclusions: the analysis of foreign and domestic experience of formation of media literacy at future teachers of vocational training gave the chance to define the maintenance of concept «media literacy of the modern teacher of professional training». The analysis of the legal framework for the introduction of media education in Ukraine showed that the media educator, who is included in the media education system and has media literacy skills, is a key figure at all levels of modern education: from preschool to higher.

Key words: professional training; teacher of professional training; media culture; media competence; media literacy.